

Inhoud

Voorwoord	7
1. Nimbschen	11
2. Ellende	21
3. Ontsnapping	33
4. Wittenberg	46
5. De nieuwe leer	54
6. Een nieuwe wereld	61
7. Hoekstenen	72
8. Een gebroken hart	82
9. Hij is onze burcht	94
10. Verliefd	105
11. Problemen	114
12. Een vaste burcht	123
13. De vesting Coburg	134
14. God is dood!	145
15. De rijke dame van Zulsdorf	155
16. Aftakeling	166
17. Zorgen	178
18. Oorlog!	190
19. Op de vlucht!	203
20. De pest	212
Nawoord	225
Historisch overzicht	229
Pausen in Luthers tijd	233

Voorwoord

Ze had haar moeder verloren toen ze nog een kind was. Omdat ze niet geaccepteerd werd door haar stiefmoeder, was de leefwereld van Katie nog donkerder dan de wereld om haar heen. Bovendien moest Katie de wereld bekijken vanuit de kloostercel waar haar familie haar had achtergelaten.

Vaak viel Katie huilend in slaap in haar te kleine cel, helemaal alleen, zonder iemand om haar heen die van haar hield. Diep in haar hart koesterde ze de wens om haar leven nuttig te maken. En soms, tijdens de mis, had ze een vaag vertrouwen dat het weleens heel waardevol zou kunnen worden. Maar de hoge muren en de dagelijkse gang van zaken in het klooster verduisterden dat vertrouwen. Met een gekunstelde glimlach op haar gezicht verlangde Katie naar de dood, omdat ze ervan overtuigd was dat er geen mogelijkheid was om te ontsnappen.

Zes jaar voordat Katie werd geboren op 29 januari 1499 in het huis van Hans van Bora en Katherina van Haubitz, verscheen in het stadje Neurenberg het boek *Neurenberger Kroniek*. Neurenberg was een van de vooruitstrevendste steden in Duitsland, waarmee het met kop en schouders boven andere Europese steden uitstak. De auteurs van dat boek verklaarden dat zij schreven over 'de opmerkelijkste gebeurtenissen vanaf het begin van de wereld tot aan onze rampzalige tijden'. Zij beweerden dat de wereld in 'het zesde stadium' verkeerde en dat het zevende en

laatste stadium op handen zou zijn, dat zou worden besloten met de Oordeelsdag. Bovendien zou de zevende periode gekenmerkt worden door onbeschrijfelijke slechtheid. De schrijvers hadden wel redenen om pessimistisch te zijn. Europa werd overstromd door onwetendheid en corruptie. Zelfs de Kerk dwaalde. Omkoperij was een geaccepteerde zaak. Diocesen, gebieden waarover een bisschop regeerde, konden voor geld worden verkregen. Ook waren er genoeg hebzuchtige financiers die daar graag het geld voor wilden lenen. De leningen konden weer worden terugbetaald door de verkoop van kerkelijke ambten en aflatbrieven. De toenmalige paus Alexander VI had zijn zoon zelfs kardinaal gemaakt.

De pausen stonden aan het hoofd. Omdat Petrus de eerste apostel was die over het water liep, hielden zij vol dat de opvolgers van zijn troon een goddelijk gezag hadden om over de wereld te regeren. Europa was voor hen net een schaakbord, waarbij de pausen het recht hadden daarop met koningen en koninginnen te schuiven zoals het hun uitkwam. Daarom hadden eierzuchtige heersers vaak conflicten met de paus. De heersers verloren dan meestal, want de paus had toegang tot de rijkdom en de wil van de mensen. Een bevel van Zijne Heiligheid had absoluut gezag, of het nu naar de Schrift was of niet.

Er heersten vreselijke epidemieën, zoals de pokken, melaatsheid en de pest, die soms hele dorpen tegelijk uitroeiden. Dit was niet zo verbazingwekkend, omdat medische behandelingen in die tijd uiterst primitief waren. De normale methoden bestonden uit het toedienen van laxerende of purgerende middelen, langdurig zweten of aderlaten. In ernstige gevallen werden alle drie de methoden gecombineerd, maar slechts weinigen overleefden dat.

Langzaam veranderden de dingen en een nieuw tijdperk brak aan. Een van de revolutionairste veranderingen was de uitvinding van de boekdrukkunst door Johann Gutenberg, die in 1456 de eerste gedrukte Bijbel uitgaf. Dankzij de boekdrukkunst kon kennis zich nu snel door Europa verspreiden. Hierbij nam Neurenberg een leidende positie in. Hier werden ook nieuwe

hygiënische maatregelen ingevoerd. De gemeenteraad verordende zelfs dat varkens alleen in de achtertuin mochten worden gehouden en slechts eenmaal per dag dwars door de stad naar de rivier mochten worden geleid. Minder blij waren de eigenaren met de eis dat zij de uitwerpselen achter hun beesten moesten opscheppen en stroomafwaarts in de rivier moesten storten. Dit betekende vooruitgang en spaarde levens.

Maar niet alle ontdekkingen werden gewaardeerd. Voor de meeste mensen waren de reizen van Columbus naar de Nieuwe Wereld alleen maar iets om je schouders over op te halen. 'Het zijn allemaal leugens', zeiden sommigen spottend.

Mensen die de waarheid ontdekten, moesten voor hun leven vrezen. Er werden veel brandstapels aangestoken met mensen erop. Stedelingen die zich verveelden, werden regelmatig gemaakt door het zicht op de vlammen die een einde maakten aan het leven van weer een slachtoffer met een nieuw idee.

John Wyclif ontsnapte aan de brandstapel, doordat hij in 1384 door een beroerte werd getroffen. Maar 44 jaar later werden zijn beenderen opgegraven en alsnog verbrand. De as werd over de rivier de Swift uitgestrooid. Johannes Hus was echter niet zo gelukkig. Zijn 'misdaden' waren dat hij het eens was met Wyclif en dat hij zich verzette tegen de paus. Hij stierf op de brandstapel in 1415. En in 1498, een jaar voordat Katie werd geboren, werd Savonarola in Florence opgehangen. Zijn 'misdaad' was dat hij verklaarde dat Alexander VI de vertegenwoordiger van de Satan was. Maar ondanks kerkers, galeien, verbanningen, kokende olie en brandstapels bleven mensen uitkomen voor wat zij als de waarheid beschouwden.

De voortreffelijkste denker van deze tijd was doctor Maarten Luther, het 'wilde zwijn' uit Wittenberg.

Hoewel hij vogelvrij verklaard was en uit de kerk gezet was, kende Luther de betekenis van het woord 'angst' niet. Zijn strijdkreet was 'de rechtvaardige zal door het geloof leven' (Rom. 1:17).

Door Gods voorzienigheid kon Katie ontsnappen uit het klooster. Ze deed afstand van de kloostergeloften die ze had afgelegd

toen ze zestien was, en trouwde met de man over wie meer boeken zijn verschenen dan over bijna ieder ander die ooit heeft geleefd. Dit boek gaat over dat huwelijk.

Nimbschen

Hoewel de klokken van het klooster niet meer luidden, was Katie zo verdiept in een geschrift van Luther, dat zij was vergeten haar kapje op te zetten. Omdat ze bang was voor de gevolgen van te laat komen, zette ze met een ruk het gesteven kapje op haar pas geschoren hoofd en vloog de trap af met twee treden tegelijk.

Ze hijgde toen ze zich op het voorste bankje tussen de andere nonnen wurmde. Terwijl ze probeerde zichzelf tot kalmte te dwingen, dwaalden haar ogen naar voren waar de abdes, die de zus was van haar overleden moeder, altijd verscheen. Vanmorgen was haar tante er niet. 'Wat is er met haar?' vroeg zij zachtjes fluisterend in het oor van Ave van Schönfeld, de non die stijf rechtop zat rechts naast haar.

Maar voordat Ave ook maar antwoord had kunnen geven, schoot Katie ineens te binnen dat ze vergeten was Luthers geschrift te verstoppen. De gedachte daaraan was alsof ze een cobra zag die zou aanvallen. Haar hart bonsde in haar keel. Zou de abdes het geschrift soms al op haar celbed hebben zien liggen? Het koude zweet brak haar plotseling uit. Met wijd opengesperde ogen wreef ze onbewust haar handen over elkaar.

Terwijl Katie probeerde zichzelf weer onder controle te krijgen, kwamen de waarschuwende woorden van de bijna tandeloze oude non haar weer voor de geest. Vlak voordat ze haar geloften had afgelegd, had zij met opgeheven vinger gezegd: 'Onthoud het voor eens en altijd, zuster. Je kunt niet ontsnappen. Nooit. Nu ik mij ga terugtrekken, moet ik je toch nog eens vertellen over Florentina. Ze deed wanhopige pogingen om te ontsnappen en schreef zelfs een brief aan Luther. Stel je voor, schrijven aan Luther! Maar ze werd verraden door een non, waardoor ze het slachtoffer werd van de vreselijke, bijna bezeten woede van de abdes. In haar woede veroordeelde ze Florentina tot een verblijf van een maand lang in een onverwarmde cel. Omdat het al laat in de herfst was, stierf ze bijna van de kou. We hadden vreselijk met haar te doen, maar we konden haar niet helpen.' De bejaarde non schudde bedroefd het hoofd. 'Aan het einde van de maand mocht Florentina de openbare gebeden weer bijwonen. De eerste keer werd zij gedwongen op te staan en in het openbaar haar misdaden te bekennen. Daarna werd haar bevolen om plat voorover te gaan liggen, zodat de andere nonnen over haar lichaam heen moesten stappen om naar hun plaatsen in het koor te kunnen lopen. Deze verschrikking duurde wel drie dagen. Jazeker, drie lange dagen. Haar wraakzucht kende geen einde. Al gauw kreeg dit hardvochtige mens een nieuw idee. "Je moet een strohoed dragen en op de vloer eten", beval ze. Na deze driedaagse kwelling werd ze onder toezicht van vijf anderen geplaatst, die bij toerbeurt op haar moesten letten.' Ze zuchtte diep bij de herinnering aan deze afgrijselijke tijd. 'Oh, maar ze smokkelde nog een brief naar buiten', ging ze verder. 'Deze keer werd ze gezeseld, in de boeien geslagen en opgesloten in een cel. Op een dag vergat de cipier de cel op slot te doen, waardoor ze kon ontsnappen. Laat het me nog eens zeggen, zuster Katie: je kunt niet ontsnappen. Je kunt Nimbschen niet verlaten, totdat je sterft of overgeplaatst wordt!'

Plotseling ging de deur open en kwam Katie met een schok terug in de werkelijkheid. Terwijl zij voor zich uit keek, schreed de abdes het podium op. Bij het licht van de ochtendzon dat door

het grote venster binnenstroomde, kon Katie goed zien dat de kleur van haar tantes normaal al bleke wangen nu nog veel witter was en leek op de witte sluier die langs haar magere gezicht viel. In haar handen had ze Luthers geschrift. Vanaf haar plaats kon Katie duidelijk de verschroeide rand ervan zien. Ze kon zelfs de titel ervan lezen: *De Babylonische ballingschap van de kerk*. De imponerende gestalte van haar tante rees nu voor haar op als een reusachtige, driehoekige kaars. Angstig hield Katie haar adem in.

‘Ik heb veel afschuwelijke geschriften gezien,’ zei de abdes hoofdschuddend, ‘maar dit is toch wel het ergste.’ Ze zwaaide woest met het werkje en trok een boos gezicht. ‘Zoals jullie allemaal wel weten, heeft onze Heilige Vader, Zijne Heiligheid paus Leo X, een bul¹ uitgevaardigd tegen Luther, de misdadiger die dit werk schreef. Vanmorgen wil ik jullie een paar zinnen uit die bul voorlezen.’ Met een gezicht vol walging, alsof ze een smerig stuk papier vasthield, droeg ze voor:

‘Sta op, o God, en richt Gij Uw rechtszaak. Een wild zwijn is Uw wijngaard binnengevallen. Sta op, o Petrus, en aanschouw de zaak van de Heilige Roomse Kerk, de moeder der kerken, gewijd door uw bloed. Sta op, o Paulus, die door uw leringen en dood de kerk hebt verlicht en nog altijd verlicht. De kerk, wier schriftuitleg nu zo heftig wordt aangevallen. Wij kunnen nauwelijks ons leed over de oude ketterijen onder woorden brengen ... zoals die nu in Duitsland weer tot leven zijn gekomen. Wij zijn te meer verslagen, omdat Duitsland altijd vooraan stond in de strijd tegen de ketterijen ...’

Op dit punt sloeg ze haar ogen op en liet haar blik dwalen over de rijen gesluierde nonnen. Als verse eieren in een doos op de markt keken de uitdrukingsloze gezichten van de nonnen naar haar. Katie wreef nerveus haar handen over elkaar.

1. Deze bul, die op 15 juni 1520 werd uitgevaardigd, staat bekend onder de titel *Exsurge Domine* (Sta op, Heere), naar de beginregel in het Latijn.

De abdes stapte op haar nichtje af en hield het geschrift onder haar neus. 'Nu moet jij eens goed luisteren, zuster Katharina van Bora,' siste ze haar toe, 'dan zul je begrijpen waarom je nooit een van Luthers geschriften moet lezen!' Haar stem werd hoger, totdat hij kraakte. Half schreeuwend vervolgde ze: 'Wij kunnen de slang niet langer toestaan door het veld van de Heere te kruipen. De boeken van Maarten Luther ... moeten worden onderzocht en verbrand ... Heb je het gehoord?' vroeg ze met een stem die trilde van woede. Ze werd bleek om de lippen toen ze verderging. 'De Heilige Vader noemde hem "slang", s-l-a-n-g' – ze spelde het woord langzaam – 'en hij beval dat al zijn boeken moeten worden verbrand. Jazeker: v-e-r-b-r-a-n-d! Aan het verbrande randje kan ik zien dat een of andere verdoolde ketter het uit het vuur heeft weten te redden. Dus, niemand mag Luthers Nieuwe Testament bezitten of zelfs maar lezen. Dat is het bevel van hertog George! Dit afschuwelijke geschrift van Luther en al zijn andere geschrijf zijn de werken van Satan.'

'Daar ben ik het niet mee eens!' onderbrak Katie haar, terwijl ze opsprong. 'Dat geschrift vertelt de waarheid. Het leert dat de drinkbeker des Heeren voor iedereen is.'

'En dat is een van de redenen waarom de Heilige Vader het heeft veroordeeld om te worden verbrand!' beet de abdes haar toe. 'Wanneer een priester het brood en de wijn zegent, dan wordt het werkelijk het lichaam en bloed van onze gezegende Heere. Het brood is voor alle katholieken die gebiecht hebben. De wijn is alleen voor de priesters.'

'Waarom?' Katies stem was nu zo hard, dat iedereen haar kon horen.

'Omdat de kerk dat zegt! En de kerk heeft gelijk. Denk eens na hoe vreselijk het zou zijn als een druppel van Gods bloed over de vloer gemorst werd.' De abdes huiverde, sloot haar ogen en schudde met haar hoofd.

'Dat is niet volgens de Bijbel', gooide Katie eruit. 'Jezus en Paulus hebben geleerd dat de wijn voor iedereen is. Iedereen! Als u het niet gelooft, lees dan *De Babylonische ballingschap* maar eens.' Katie voelde het gevaar, maar ze moest koste wat kost de waarheid spreken.

Met een ongelovige blik in haar ogen staaarde de abdes haar aan, terwijl haar lichaam langzaam de gestalte van een Romeins standbeeld aannam. ‘Weet je wel wat je daar zegt?’ bracht de abdes eindelijk uit, terwijl ze haar nicht met boze ogen aankeek.

‘Dat weet ik heel goed! Geen enkele priester heeft de macht om wijn in bloed en brood in vlees te veranderen. Ja, ik heb onze priester wel horen zeggen: “*Hoc est corpus*”², maar die woorden hebben geen invloed op het brood en de wijn. Van deze woorden hebben de Engelse potsenmakers hun uitdrukking “*hocus pocus*” afgeleid.’

‘Pas op je woorden, zuster Katharina. Ketters komen nog steeds op de brandstapel.’

‘Ja, dat weet ik. Johannes Hus werd levend verbrand, omdat hij de waarheid over de drinkbeker onderwees.’

‘Houd je mond, zuster Katharina!’ schreeuwde de abdes. ‘Wij wonen hier in het deel van Saksen dat bestuurd wordt door hertog George. En hertog George is een zeer vroom man. Hij heeft op de priesteropleiding gezeten en haat ketterij.’

‘Ook dat weet ik’, vervolgde Katie, zonder acht te geven op de waarschuwing van de abdes. ‘Hij liet zelfs een man ter dood brengen, omdat die een non had geholpen te ontsnappen uit het klooster.’

‘Die man verdiende het om te sterven! De geloften van een non, ook jouw geloften, zijn voor het leven. Jij hebt je geloften afgelegd toen je zestien was. En voordat je dat deed, heb ik je de woorden voorgelezen: “*Ecce Lex, sub qua militare vis; si potes servare, ingredere; Sis non potes, liber discede*”³. Is dat waar of niet?’

‘Dat is waar, maar toen was ik nog te jong om de volledige betekenis van die woorden te begrijpen.’ Ze vatte weer moed en vervolgde: ‘Nu heb ik een vraag voor u. Als u bijna zou sterven in een donkere tunnel en u zou een licht aan één kant zien, wat zou u doen?’

2. Dit is het lichaam.

3. Die woorden betekenen: Pas op, dit is de wet waaronder jij wilt dienen; als dat niet zo is, ben je vrij om weg te gaan.

De abdes aarzelde, maar Katies ogen bleven vast op haar gericht. Na een poosje antwoordde de vrouw: 'Ik zou naar het licht gaan.'

'Welnu,' zei Katie vurig, 'ik heb iets van dat licht gezien. Erasmus heeft aangetoond dat Hieronymus' Vulgaat vol fou'

'Het is Sint Hieronymus,' onderbrak de abdes, 'en praat me niet van Erasmus! Hij is verachtelijk, een slang tussen het gras', siste ze. 'Ik heb gehoord hoe een priester een afbeelding van Erasmus op zijn bureau had staan en daarop spuugde wanneer hij zeer geërgerd was.'

'Maar toch heeft Erasmus bewezen dat boetedoening fout is.'

'Ga naar je cel!' schreeuwde de woedende vrouw, terwijl ze met haar vinger naar de deur wees. 'Ga weg! Direct!'

Bij de deur bleef Katie staan, haar hand op de klink. 'Het hele idee van pelgrimsreizen, trappen klimmen op je knieën en meer van dat soort dingen, ze zijn onjuist. Erasmus heeft met de woorden van Jezus aangetoond dat ...'

'Zwijg!' De ogen van de abdes spuwden vuur en haar mond viel open, zodat iedere non een glimp van haar incomplete gebit kon opvangen. 'Katharina van Bora, jij bent een schande voor iedereen hier in Nimbschen. Ik schaam me er zelfs voor dat ik je tante ben. Gelukkig hoeft je moeder dit allemaal niet meer mee te maken. Als ze nu nog leefde, zou ze vast van verdriet over je woorden gestorven zijn.'

'Als moeder nog leefde, zou ik nu niet in dit verschrikkelijke klooster zitten', antwoordde Katie. 'De enige reden waarom ik hier zit, is dat mijn stiefmoeder mij niet wilde hebben.' Overmand door emoties veegde ze haar ogen af met een zakdoek.

Vreemd genoeg werd de abdes nu wat milder. 'Zuster Katie, je mag teruggaan naar je bank', zei ze met een gemaakt vriendelijke stem. 'De meesten van jullie weten niet hoe gevaarlijk een man als Luther is. En omdat ik mij verplicht voel jullie te beschermen tegen het kwaad, zal ik jullie iets over hem vertellen. Een vriendin van mij heeft bij die ongelukkige ketter op school gezeten. Ze heeft mij zijn verhaal verteld⁴.

4. Luther heeft haar verhaal verteld in een traktaat dat is opgenomen in zijn *Verzamelde Werken*.

Maarten werd op 10 november 1483 geboren in het huis van Hans en Margaretha in Eisleben. Ik herinner me die datum nog, omdat negen jaar daarvoor Columbus de Nieuwe Wereld had ontdekt. Hans Luther was een welvarende mijnwerker. Na verloop van tijd bezat hij zes gieterijen. Een jaar nadat Maarten geboren was, verhuisden zijn ouders naar Mansfeld. Hans en Margaretha waren vrome katholieken en voedden hun kinderen goed op. Ze gingen allemaal naar de mis, zongen gezangen en liepen mee in processies. Maarten kan in elk geval niet zijn ouders de schuld geven van wat hij nu aan het doen is. Ze hebben hem in het goede spoor opgevoed. Maarten ging graag naar school en kon goed leren. In zijn jonge jaren wist hij nog niet precies wat hij wilde gaan doen. Maar zijn vader wilde dat hij een rechtsgeleerde zou worden, dus ging Maarten aan de universiteit van Erfurt rechten studeren.

Maar op een warme dag in juli, nadat hij een poos bij zijn ouders was geweest en weer terugging naar de universiteit, werd hij getroffen door een bliksemstraal die hem tegen de grond sloeg. Terwijl hij weer opstond, bad hij: "Heilige Anna⁵, help me. Ik zal monnik worden." In die dagen was Maarten Luther nog erg oprecht. Er waren twintig kloosters in Erfurt. Hij koos het Augustijnenklooster, omdat deze heel streng was. De abt stond voor het altaar en Maarten knielde voor hem op de vloer. De abt vroeg toen: "Wat zoekt u hier?" Het antwoord van Maarten was: "Gods genade en uw goedwillendheid." Nadat de abt hem had laten opstaan, stelde hij hem de gebruikelijke vragen, zoals: "Bent u getrouwd? Heeft u een verborgen ziekte? Bent u een lijfeigene?" Toen Luther al deze vragen met 'nee' beantwoordde, beschreef de abt de moeilijkheden van het kloosterleven. Hij vertelde hem duidelijk dat hij ruwe kleding zou moeten dragen, dat hij urenlang in gebed zou moeten doorbrengen, dat hij gedurende langere tijden moest vasten en altijd heel sober zou moeten eten. Hij zou ook de vernedering van het bedelen moeten ondergaan, overdag lange tijd achtereen moeten werken en zijn hele

5. Heilige Anna is de beschermheilige van de mijnwerkers.

leven in armoede moeten doorbrengen. Daarna vroeg hij hem, net zoals het jullie gevraagd is: "Bent u gereed om deze lasten op u te nemen?" Maarten antwoordde ferm: "Ja, met Gods hulp en zover mijn menselijke zwakheid het toelaat". Als gevolg van deze gelofte kreeg Maarten een kamer toegewezen. Daar verwisselde hij zijn eigen kleren voor de pij van een novice⁶. Toen hij uit zijn kamer kwam, werd zijn hoofd geschoren, zodat alleen aan de zijkanten van zijn schedel een randje haar overbleef. Terwijl de barbier zijn werk deed, zong het koor de plechtige hymne: "Hoor, o God, onze diepgevoelde smeekbeden, en verwaardig U om Uw zegeningen te geven over deze Uw knecht, die wij hebben bekleed met de pij van een monnik ..." Midden in deze hymne ging Maarten voorover liggen op de grond en strekte hij zijn armen uit naar voren in de vorm van een kruis. Toen hij opstond, ontving hij een kus van elk van zijn medebroeders en werd opgenomen in de orde. De abt sloot de ceremonie af met de plechtige woorden: "Niet degene die begint, maar degene die zal volharden tot het einde zal zalig worden."

Terwijl ze haar hoofd scheef hield, vroeg de abdes: 'Werd Maarten gedwongen om monnik te worden?'

'Nee', zeiden sommige nonnen spontaan.

'Is het dan geen schande dat hij zijn kloostergeloften verbroken heeft?'

'Jazeker', riepen er nu meer tegelijk.

Toen wees de abdes naar Katie. 'En wat denk jij, zuster Katie?' Een valse glimlach verscheen op haar gezicht.

'Ik weet het niet', antwoordde Katie, die een rode nek en rode wangen kreeg.

'In elk geval is Maarten Luther in de ban gedaan. Dat betekent dat hij zal branden in de hel, tenzij hij zich bekeert', zo besloot de abdes. 'Kom nu maar achter mij aan, dan kunnen jullie zien wat ik van hem denk.'

Plechtig ging ze de nonnen voor naar de enorme open haard in de keuken waarop de maaltijden werden gekookt. Hier scheurde

6. Eerstejaars monnik.

ze Luthers geschrift in stukjes en verbrandde deze een voor een in de vlammen. Nadat het laatste stukje tot as was vergaan, zei ze: 'Een jaar geleden was een van de nonnen van dit klooster slecht genoeg om een brief aan Maarten Luther te schrijven. Gelukkig werd haar verraad ontdekt en werd ze gestraft. Ik wil jullie nu allemaal waarschuwen. Als iemand hier ooit naar Luther schrijft of zijn vergif leest, zal diegene een vreselijk pak rammel krijgen.' Het gezicht van de vrouw glom. Met haar handen in haar zij en haar ogen gericht op Katie, sprak ze: 'Is dat goed begrepen?'

Meer dan de helft van de sluiertjes ging op en neer, terwijl een schrille stem riep: 'Begrepen!'

'Heel goed.' Haar samengeperste lippen deden denken aan de snede van een bijl. 'Jullie kunnen nu allemaal gaan,' zei ze, terwijl ze naar Katie keek, 'behalve zuster Katharina.'

Terwijl de nonnen de keuken uitliepen, bestudeerde Katie het enorme schilderij van hertog George aan de muur bij de schoorsteen. De bijna kale heerser keek met zijn lange baard en wilde snor uitdagend de wereld in. Zijn dunne oren en koude ogen verraadden een onwrikbare vastberadenheid.

Toen de nonnen weg waren, keek de abdes Katie recht in het gezicht. 'Zoals ik je net al zei, ik schaam me er voor dat ik je tante ben. Ons klooster is een van de zuiverste in het Heilige Roomse Rijk. Daarom mogen alleen meisjes van adel hier komen.' Ze kneep haar lippen samen en keek voor zich uit. 'Als ik niet de zus van jouw dierbare moeder was, zou ik je nu een flinke afranseling geven. Je bent trots en je praat te veel. Je blijft vanaf nu twee weken in je cel op water en brood. En in de tijd dat je daar opgesloten zit, schrijf je een geschiedenis op drie grote vellen perkament over het Heilige Roomse Rijk!'

Katie werd bleek. 'Waar m-moet ik de b-boeken vandaan halen?' stotterde ze.

'Die breng ik je. Ik zorg ook voor papier en inkt.'

Met hangende schouders keerde Katie terug naar haar cel.

'Voordat je weggaat – vertel me eens over de fouten die Erasmus in de Vulgaat heeft ontdekt.' De stem van de abdes klonk gretig. 'Ik wil dat weleens nakijken.'

'Het spijt me, maar dat is een veel te lang verhaal.' Katie liet haar hoofd zakken. 'Bovendien zou het u toch alleen maar boos maken.' Met deze woorden ging Katie de trap op.